

A 6. De europeiske statsdannelser -- samlingsbestrebelsler.

Vi har no sett hvorledes de første indo-germanere oprindelig bodde og vi har fulgt deres vandringer mot syd og øst og faatt en glimt av de samfunn og kulturer som de dannet i de omraadene som de kom til.

Vi ser hvorledes de kommer med et fond av krefter og skaper den ene kultur høyere enn den andre, og det ene verdensriket større en det andre.

Ser vi no paa kilden, paa urheimen hvor disse folkene kom fra, saa legger vi merke til hvorledes det rommet de bor i, tviger dem ut paa vandring p.g.a. de klimatiske og geologiske tilhöva.

Vi ser hvorledes germanerne som opprinnelig var av samme rot, hvorledes de fra första av bebor et stort samlet omraade og lever i endre fred med jevn kulturell utvikling, hvorledes de etterhvert løser sig opp i et utall av stammer som søker sine egne maal, delvis tilintetgjör hverandre, eller tilintetgjör eller tilintetgjøres av nærbeslektede folk. Folk som ved raseblanning av opprinnelige indogermanere med urbefolkning, ikke lenger er rene germanere.

Vi ser konturene av alle disse stammene som trer fram i folkevandringstida. Og vi ser hvorledes de etterhvert samler sig i stammeforbund.

En felles samling som bevisst er forsökt for de germanske stammene, kan vi finne spor av i historien. Vi skal no se paa de samlingsbestrebelsler som er foregaat.

Först har vi Ariovist. Han stötte sammen med Cäsar. De ble ikke enig om rettigheten til Gallia. Begge vilde ha herredömmet og det endte med at Ariovist maatte trekke sig tilbake over Rhinen. Derved oppstod et naturlig fiendskap mellem romerne og germanerne, istedenfor en naturlig deling av verden mellem sig.

De germanske grunnsetninger var dengang.

1. Soldatens ære. De binder sig til en förer paa liv og död.
2. De syviste prestekasten. Husfaren var selv den som stod for bönn og offer.

En romersk historieskriver beretter om dette. " De holder det for upassende aa stenge Gud innenfor vegger eller aa skape ham i menneskelig skikkelse."

Men det oppstod splittelse blandt germanerne. Den romerske historieskriveren Tacitus erkjendte dette klart og skrev. "Vi overlater Germania til sin egen splittelse". Splittelsen er germanernes arvefiende og Tacitus hadde rett.

Vi ser no hvorledes germanerne gjennom menneskealdre beseires, ikke av romerske legioner, men av indrev splittethet. Germansk ungdom gaar til og med i romersk tjeneste for aa beskytte Rom. Saa kommer Cheruskerne kongen Armin. Hans hovedtanke var aa danne et germansk sambandsom kunde hevde sig overfor Rom i uavhengighet. Men han ble bare en som berdt vegen for senere konger. Derimot fikk vi flere stammeforbund hvor smaastammene slaar sig sammen og danner hovedgrupper. Vi faar.

Allemaner, Franker, Sakser, Goter og fl.. Ogsaa disse storstammene kom til aa fjerne sig fra hverandre. Tanken om et germansk samband slo ikke virkelig rot.

Vi kommer inn i folkevandringstiden, utbredelsen av kristendommen og romernes undergang og kunnernes framtrengen, da germanerne overtar det vestromerske riket og faar all makten i staten. I aaret 474 e.K. organiserer Teodorik de germanske stammer og danner det Vestgotiske riket. Han holdt til i Ravenna i Nord-Italia. Germanerne begyndte paa den tid aa faa en ariansk kristendom. Den stod i strid med den athanasianske dvs. den lære som ble fastsatt som offentlig religion og betegnes som katolsk. Betingelsen for aa bli opptatt i det romerske riket var allerede i 376 e.K. at en lot sig döpe. Dette vilkaaret bibeholdtes ogsaa etter romerrikets fall og paa den maaten ble ogsaa germanerne

trukket inn i den teologiske striden. Militærhistorisk Samling Gausdal
I særlig grad kom dette til syne ved dannelsen av det nye frankiske riket under deres konge Klodvig som fuldt bevisst tok religionen inn i sine politiske planer - kraftig støttet av det athenasianske presteskap. Han fant det religiøse moment brukbart i forholdet mellom frankerne og de underkastede romanske folkene. Han fikk støtte av de romerske biskoppene - og de fikk støtte av ham.

Mens Teodorik var en germansk fører av stort format, saa viste Klodvig at han om nødvendig ikke bare tenkte romersk, men ogsaa vilde handle i overensstemmelse med romersk syn. Paa denne maate utviklet no det frankiske riket sig med et germansk herreskikt, og en romansk befolkning ellers, alt sammen holdt sammen av felles tro, den romersk - katolske, ledet av 112 biskopper. Fra no av drev Frankrike ikke lenger noen germansk politikk. Den ble bare drevet etter fransk syn.

Likevel stilte de germanske stammene sig sammen med Karl Martell og slo Maurerne i 732 e.K. tiltrods for at de hadde forskjellig tro, men for aa verne om det fellesgermanske.

Karl den store regjerte i Frankrike til 814 e.K. Han innførte latin som statsspraak og hadde intim kontakt med den romersk - katolske kirke, hvis prester var bærerne av det latinske spraket. Karl den store var utvilsomt en stor franker, han unnlot imidlertid aa la den makt han hadde faa komme en stor befolkningspolitisk germansk oppgave til gode. Frankerne var mer for ham enn Germania, - Widukind, sakserkongen, mindre enn Rom.

Pave Nicolaus I. (858 - 867) hevdet sig aa være stedfortrederen til apostlen Peter og utledet logisk derav at han som den hellige Peters etterfølger ogsaa besat retten til aa avgjøre endelig ogsaa alle jordiske ting.

Det som enno ikke hadde vært mulig paa Karl den stores tid hendte omlag 50 aar etter hans død, nemlig at Germania ble styrt fra Rom. Fra no av regjerer direkte eller indirekte en geistlig paa samme maate baade romere og germanere.

Paven forbereder sig paa aa sette sin vilje igjennom overalt og oppretter klostre rundt om som støttepunkter.

Saa svakt var Germania blitt at det bare med største anstrengelse lyktes aa avverge ungarenes innfall.

Endelig i 919 kommer saksernes Henrik som overtaker av tronen. Han blir valgt som fører for folkene av saksiske og frankiske menn.

Henrik den I. kalles han og han var i sannhet en virkelig representant for germanertanken.

For ham betydde kirkelig kroning og salvelse intet og han avslø ogsaa derfor denne seremoni overfor biskoppene av Mainz. Hans oppfatning var at det "Germanske kongedømme ternger ikke velsignelse av den romerske kirke".

Denne oppfatning foranlediget ham ogsaa til aa unnlø sine sønner aa faa undervisning paa kirkesprakket som var latin.

Ved sin død overlot Herik sine etterkommere en stor arv. Germanerne var gjennom ham samlet og befridd fra fremmedpaavirkningen, Ungarere var slaatt, et godt rytterkorps var oppstillet, gode borger anlagt, slavene kastet tilbake, herredømmet sikret i Böhmen, Schlessvig opprettet og Övre - Elsass under overhøyhet, samt rikets fiender trengt tilbake over grensene.

Men allerede hans sønn, Otto den I. som senere fikk tilnavnet den Store, han gikk andre veger enn sin far. Han lot sig krone og salve av erkebiskoppen i Mainz. Som en følge derav dro han til Italia og dannet et germansk overherredømme som bare bidrog til aa sette splid mellom romerne og germanerne. Han hadde oppgaver nok i øst, men disse ble liggende p.g.a. den feilaktige sydvendte politikken

Den samme politikken fulgte ogsaa de etterfølgende regentene. De var alle sydvendte. Otto den 3. drømte til og med aa opprette et verdensherredømme sammen med paven. Resultatet var romerne ikke vilde ha noe med ham aa gjøre og germanerne avviste ham.

Politikken var feil, den tok ikke rasemessige hensyn. Da saa Henrik den 4. i 1076 søkte aa gjøre sig gjeldende overfor paven, viste det sig at pavens makt no var blitt saa stor at Henrik den 4. maate gaa sin Cannossagang. No var det Roms aand som hersket over Germanias jord, og som preget folkene. Pavene var av den oppfatning at det var de som skulde oppnevne de germanske keisere.

Den ene keiser fulgte den andre og alle drev de en sydvendt politikk. Ingen var sterk nok til aa rive sig løs.

Pavens makt steg og under Innocens den 3. hevdet paven at alle spørsmål skulle han avgjøre fullt og helt (prinsipielt og endelig), særlig da keiservalget. Paa samme maate som paven valgte keiseren, slikvalgte erkebiskopene hertugene.

Pave Innocens den 4. drev rent verdensherredømmepolitikk og hadde fjernet sig ennu lenger enn sine forgjengere fra det religiøse området.

Dschengis - Khans storm paa Europa fikk germanerne til igjen aa rette blikket mot øst for aa ta kampen opp den vegen. En annen ting som gjorde at en no begyndte aa frigjøre sig mer fra paven igjen, var det faktum at det falt en mer og mer i øynene at paven drev en verdslig politikk.

Likeledes det stadig tiltakende riddersamfunn som kom opp etter korstogene. Disse framholdt no nye idealer i opposisjon til paven. Korstogene hadde jo vært en blodtapping av ungt germansk blod og de var jo bare satt i scene for aa vise hvilken makt paven hadde.

I denne tiden da riddersamfunnene og den mer østvendte politikk begynner aa gjøre sig gjeldende, kan vi si at den begynnende tyske nasjonalfølelsen begynner aa ta form. Det storgermanske riket var gaat tapt - no skulde idetmindste /Tyskland leve!

Danmark.

ble offisielt samlet til et rike omkr aar 500 e.K. Dette var i grunnen ganske naturlig p.g.a. den forholdsvis store befolkning og det lille landomraadet.

Danerne laa i stadig ufred med de sørligere germanere og noen fredstilstand kom ikke før Harald Gormsøn (Blaatann) (945--985). lot sig døpe sammen med størstedelen av folkene sine.

I de to følgende mannsaldreer gjør Danmark sig ubetinget sterkest gjeldende av de nordiske landene. Det er rikets første storhetstid Harald Blaatan hevdet iallfall delvis et slags overherredømme over Norge. Og ved Östersjøen hadde han et støttepunkt i den nyanlagte Jomsborg ved Odermunningen.

Hans sønn Svein Tjugeskjegg (Tveskjegg) (985--1014) blandet sig ogsaa med hell inn i Norges forhold og han paabegyndte erobringen av England.

Mektigst ble Danmark under Sveins sønn Knut den mektige. Han erobret England og ved sin død var han konge over England, Danmark, Norge og deler av Vendland.

Knut betraktet England som sitt hovedland og han oppholdt sig mest der omgitt av sin tallrike hird. Hans lik ble ogsaa bisatt i hovedstaden til de gamle Wessexske kongene i Winchester.

No var det kommet saa langt at det var dannet germansk rike rundt Nordsjøen. Det hadde tatt tre generasjoner. No stod det igjen aa be feste det som var skapt. Men no var det ingen som var store nokk til aa føre arven videre.

Ved Knuts død faldt igjen Norge og England fra med hver sin konge I Danmark ofret kongene sig for aa gjennemføre og befeste kristendommen. (1047--1130). Denne periode varte omlag 100 aar og endte med indre strid om arveretten, og blodige kamper mellem kongsmennene. Under Waldemarene (1157--1241), synes det som om Danmark igjen skal foreta en samling, men denne gang er det landene langs Østersjøen det gjelder, men forsøket fører ikke fram. Dermed er samlingsbestrebelsene for en større enhet endelig faldt igjennom og noen virkelig samling forekommer ikke senere. Den indre kraften er borte.

Sverige.

kjenner vi litet til m. h. t. den eldste historie, det er bare gjennom Snorre og Saxo at vi faar et glimt inn i Sveriges historie. Det var to hovedstammer som lenge laa i krig med hverandre om hvem som skulde ha retten til overherredømmet. Det var götarne og svearne. Götarne antok først kristendommen, senere ogsaa svearne. Tilslutt seiret svearne i kampen og deres konge ble overherre og dannet det svenske rike. Svearne fór i viking til Finland og Estland og Russland. Det var kulturelt lavstaaende folk slik at vikingtiden ikke paa langt nær fikk den betydning i Sverige som i Norge og Danmark.

Sverige samles mellem 1160 og 1290.

Stockholm anlegges først som vern mot estiske sjørøvere.

Sverige har ikke spilt rollen som foregangsland i vikingetiden

m. h. t. aa være bærer av store samlingstanker og handlinger.

De mistet av den grunn heller ikke saa mye godt blod paa vikingferdene sine og ikke paa langt nær den blødtappingen som danerne og særlig nordmennene var utsatt for.

Island

ble dannet av utflyttere fra Norge. Det var de fornemste slektene som reiste ut. Først var det en mengde riker paa Island, men etterhvert ble de slaatt sammen og saa dannet de ved overenskomst i 930 e. K. et ting -- Altinget, som fikk högste dømmende og lovgivende myndighet. Tingets formann, lovsigemannen, ble republikkens første mann.

Olav Trygvessønn bevirket at kristendommen ble vedtatt paa Island. Islendingene forbeholdt sig imidlertid aa faa spise hestekjøtt og aa sette ut barn.

Mens det i det 11. aarh. var ca. 50 familier som eide jorden paa Island, saa var det ~~200~~ 200 aar senere bare 8 familier. Dette medførte blodige oppgjør disse imellom, og Haakon Haakonsson fikk der ved lagt Island under Norges krone idet det ble vedtatt paa Altinget i 1262 at Island skulde være et norsk skattland.

Som før nevnt saa er det paa Island at de gamle kongesagaene og ættesagaene er nedtegnet. Det ble nedtegnet paa morsmaalet og ikke paa latin som ellers i Europa.

Mindre enn hos noe annet germansk folk betegner innføringen av den nye religionen her et brudd med fortiden. Likesom det hadde vært godene som bygde og eide de gamle gudehovene, saaledes var det dem som no bygde og eide de kristne kirkene. De utøvde kallsretten og ofte lot de sig vie til prester, eller de sørget for at prestestillingene tilfaldt deres sønner eller nærmeste undergivne Stat og religion vedble saaledes aa være nært sammenknyttet, muligens til liten glede for kristenlivet, men desto mer til saa meget mer nytte og gagn for det nasjonale aandslivet. Som verdslige høvdinger hadde godene moralsk plikt til aa vedlikeholde sine kjennerap til

folkets lovgivning og historie. Derfor levde de gamle forestillingene framleis mer eller mindre. Og som før saa syslet de med skaldekunst og sagafortelling.

Norge

samles først til et rike av Harald Haarfagre. Han sloß den siste alvorlige motstand i Hafsrfjord i aaret 872 e.K. Fra no av gaar det en stadig kamp gjennom Norges historie om bevaring av riksenheten og splittelsens krefter. Harald la ogsaa under sig Öyene i vesterhavet for aa faa fred for de strannhogg som de utvandrede vikinger foretok i gamlelandet.

Harald gjorde de tidligere smaakonger til sine lendmenn og dette embete ble i det vesentlige arvelig. Forholdet mellem lendmenn og kongemakten danner et hovedmoment i Norges historie.

Feilen ved samlingen var at spiren til splittetheten allerede var lagt i og med at alle kongssönnene hadde samme rett til tronen. Harald ga sönnene sine de landomraader aa herske over som deres forskjellige mödre var fra, men han sökte aa bevare riksenheten ved aa gjøre eldste sønn sin til overkonge.

Men han rök uklar med brödrene sine og maate dra av landet.

Den som saa fikk samlet landet igjen, var Haakon den gode (Adelsteinsfostre). Han forsökte samtidig aa innføre kristendommen, men maate oppgi det p.g.a. tröndernes motstand.

Haakon hadde bidratt til rikets samling ved aa befeste de store landstingene Gulating og Fröstating og ved aa gi regler for lov og rett.

Igjen gaar riksenheten tapt da Erikssönnene feller Haakon.

Saa følger to konger paa hverandre som setter sluttsteinen på a samlingsverket.

Först Olav Trygvessönn som kristner langs hele kysten og selv om han farer hardt fram skaffer sig det störste ry og vinner nordmennenes hjerter. P.g.a. sin steilhet og kompromisslöshet skaffer han sig ogsaa fiender og da baade sveakongen og danekongen. Det ble Svein Tjugeskjegg og ikke Olav Trygvessönn som kom til aa legge grunnlaget for det nordiske nordsjöriket. Senere kom saa Olav Haraldsönn som fik tilnavnet den helläge. Han kristnet ogsaa de store innlandsbygdene og sørget for at lov og rett ble strengt haandhevet. Han hadde desverre stormennene mot sig samtidig som Knut den mektige hadde vunnet dem for sig. Han falt derfor paa Stiklestad i 1030 (29/7). Men dette Olavs nederlad og död ble til den avgjörende seier for den sak han og hans slekthadde arbeidet for.

Det som ble grunnlagt i Hafsrfjord det ble fullbyrdet paa Stiklestad. Nesten öyeblikkelig slog stemningen om. Det viste sig at det nasjonale kongedöme hadde slaatt saa dype rötter at det ikke lenger kunde omstyrtes. Ved aa före an i religionsskiftet hadde kongene aa Haarfagreätten faktisk sikret sig en ny og högereadkomst til tronen, en guddommelig rett, som gjorde fortsatt motstand umulig.

De som hadde staatt mot Olav paa Stiklestad, hentet hans sönn Magnus heim fra Gardarike og fra no av staar den nasjonale enhetsstat paa trygg grunn, for i helgenkongen hadde den funnet sin usynlige himmelske vokter.

Magnus kunde vente at Knuts sönn vilde gjøre krav paa Norges trone, men paa et möte mellem de to konger inngikk de overenskomst at den som levde lengst skulde arve den andre. Det ble Magnus som levde lengst og han ble derfor konge ogsaa i Danmark. Han reddet Norden fra den truende fare som de slaviske folk dengang var ved aa slaa Venderne paa Lyrskohede og slaa dem paa fluky slik att de senere ikke kom tilbake.

No vilde Magnus ogsaa legge England under sig slik at han ogsaa kunde före arven etter Knut den mektige videre.

Men han døde plutselig før han fikk tid til å sette sine planer ut i livet. Hans slektning Harald Haardraade som på slutten var konge i Norge samtidig med Magnus, fikk ikke Danmark fordi Magnus hadde uttrykt ønske om at søstersønn til Knut den mektige skulde bli konge der.

Harald feidet en særekkje om Danmarks trone, men han maatte oppgi det og vendte sig derfor mot England for å vinne dette land for sin trone.

Han samlet en mektig hær og flaaete og drog til England hvor han slo saksernes hær. I sitt overmot kastet de saa brynjene og bega sig inn i landet. Her ble de imidlertid overrumplet av saksrhæren og da de ikke vilde trekke sig tilbake til skipene sine, saa ble Harald og hele hans hird hugget ned til siste mann i slaget ved Stanförd bro i 1066.

Dermed gikk siste sjanse fra nordmennene og nordgermanerne m. h. t. å vinne England fra seg.

Derimot erobret Wilhelm Erobreren bare noen faa dager senere England med sin normanniske hær fra Normandi i Frankrike.

Slaget ved Hastings.

Dermed ble det normannerne som kom til å bestemme oppbygningen av de engelske riket istedenfor nordmennene. Fra 1066 og til idag har ingen fremmede betrådt Englands jord.

Vi ser hvorledes nordmenn og daner søker å underlegge sig England og Irland hver for sig i tallrike, sprdte tog. Paa denne maate rök deres planer overende.

De forstod nok at de blodsmessig hørte sammen, men de trakk ikke den politiske konsekvens av dette. Fellesskapet ble stadig splittet.

1. Før det første var det den like arverett til kronen som var aarsak til splid.

2. Før det annet saa var det nordsjøen som var det politiske mittpunktet. Det bevirket ganske lange reiser att og fram for å komme i forbindelse med de forskjellige deler av riket. Kommunikasjonene var daarlige og av disse grunner var det vanskelig å holde riket samlet.

3. Kongene maatte derfor innsette bestyrere i de forskjellige land. Dette medførte økede utgifter til ambetsverk. Disse nye skattene framkåte naturligvis uvilje og de fölfes som tvang.

Vi kan derfor si at splittelseskraftene er de germanske og nordiske folkenes fiende nr. 1, framfor alle andre motvirkende krefter. Splittelsen er vaar ulykke. Vaar egentlige kamp gjelder derfor kampen mot de indre dplittende krefter. De maa naadesløst utrydges. Bare enighet gjør sterk og det er vaar oppgave å faa de nordiske folkene til å forstaa sin samhørichet og at denne er langt større enn det som skiller. Men de som søker å opprettholde splittelsen i folket de følger parolen om at,

"Da enes de, som staar mot landets ening,
da samles de som slaar for spredthets verk,
da nytter de haarfagre-kongens mening,
at rygg mot rygg gjør kjempen tifold sterk".

To tanker gaar i strid imot hinannen,
to tideverv skal skifte kvasse ord.

"Stridsmenn for kvelden flöt stridsmenn for gryet
stridsmenn for næt mot stridsmenn for nyet".

"Paa vakt, mitt folk! Bryt lag og lek og glede,
i mørket tusler dag som vil oss ilde.

"Jeg --" Norsk aand og Vilje side 210.

Paa vagt, mitt Folk! Bryd lag og leg og gilde, -
i mørket tusler det som vil os ilde.

Jeg ser mit hjem med taagets fæld om tinden, -
mit hjem, hvor graavejr over heien slaar,
hvor der er lydt feruden og ferinden,
hvor der er ensligt mellem gaard og gaard. -
Hyad lusker der ved kveld paa krögte veje?
Hvem er han, skyggen? Har jeg set ham før?
Han løfter klinken let paa bondens dør,
gaar som paa søkker bent til mandens leje, -
han hvisker ord i øret paa den hvilende, -
og saa til næste nabe - lydlöst, smilende.

Og det er ikke en jeg ser, men mange,
Og det er ej blot ord, jeg kan fornemme, -
jeg hører som en dur av dumpe sange,
en døs, som tager sind og sans tilfange,
et lys, som summer drømmens digt iglemme.
Hvem er de, skyggerne? Hver har de hjemme?
Af Hafrsfjord stiger de! Op, dagens mænd,
Til Haraldsdyst, De døde gaar igjen!

Op, dagens stridsmænd, fæld, hvad natten fødte.

Thi vi har liv til sag, og de har døden, -
de har kong Kötyes maal, vi morgenrøden.
Se ud i verden, Hafrsfjords dag er øppe,
lysvaagen, over alle jordens teppe.

Ja, Haraldstanken gaar igennem tiden,
og Hafrsfjordslaget staar den dag idag,
thi der er aand met aand, som ildner striden, -
kong Haralds aand med rigets helhedssag
med söndringsaanden under smaaheds frag.
Dog, svigter du, mit folk, i samlings-dysten, -
da ned med stötten paa din hövdings grav!
Lad ikke stenen hykle over hav
og pege som en nidstang ind met kysten.
Men h a r du hövdingsind, og v i l du sejre,
da ser jeg, lys og glad, du sejre faar!